

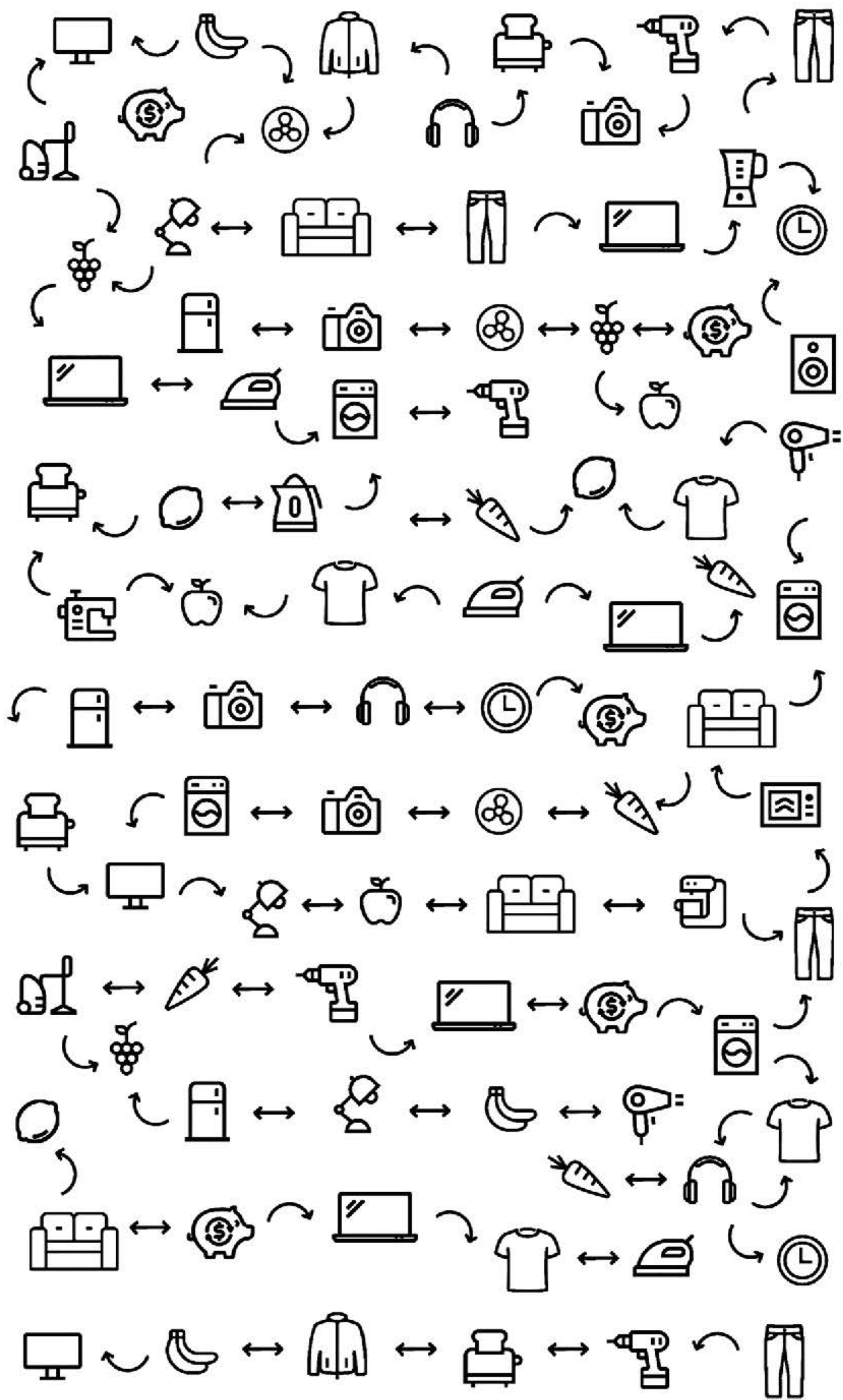
ЗМІСТ

ВСТУП	11
<i>Як ми вирішили менше купувати й більше ділитися</i>	<i>11</i>
ЧОМУ ВАРТО НІЧОГО НЕ КУПУВАТИ	25
<i>Доба пластику</i>	<i>26</i>
<i>Чисте рішення</i>	<i>30</i>
<i>Психологія споживацтва</i>	<i>32</i>
<i>По вуха в речах</i>	<i>34</i>
<i>Несподівана радість відмови від покупки</i>	<i>36</i>
ЛАСКАВО ПРОСИМО НЕ КУПУВАТИ!	41
<i>Сім кроків до життя без покупок</i>	<i>41</i>
<i>Правила</i>	<i>43</i>
<i>Винятки</i>	<i>44</i>
КРОК 1. ВІДДАВАЙТЕ	49
<i>Гімалайське вчення</i>	<i>50</i>
<i>Як важливо мати що віддати</i>	<i>54</i>
<i>Економіка, побудована на віддаванні</i>	<i>56</i>
<i>Крок 1. Віддавайте</i>	<i>59</i>
<i>Як віддавати</i>	<i>63</i>
<i>Про дарономічні системи, жінок, бідність і багатство</i>	<i>68</i>

<i>Як створити дарономічну спільноту</i>	70
<i>Дар допомоги</i>	74
<i>А тепер спробуйте віддати</i>	76
КРОК 2. ПРОСІТЬ	81
<i>Гроші нас роз'єднують, дарономіка об'єднує</i>	82
<i>Ми розучилися просити</i>	85
<i>Весілля без витрат</i>	86
<i>Крок 2. Просіть</i>	89
<i>Усі подарунки однаково цінні</i>	93
<i>Несподівані зв'язки</i>	97
<i>А тепер спробуйте попросити</i>	99
КРОК 3. ВІДМОВТЕСЯ ВІД НОВОГО НА КОРИСТЬ СТАРОГО	103
<i>Експеримент: рік без нового одягу</i>	108
<i>Чому шопінг — це добре, а відмова від нього — ще краще</i>	110
<i>Нехай живуть продукти!</i>	113
<i>Крок 3. Відмовтеся від нового на користь старого</i>	120
<i>50 речей, яких ми не купуємо</i>	120
<i>Нехай кожен день буде особливим</i>	148
<i>А тепер спробуйте відмовитися від нового на користь старого</i>	151
КРОК 4. МІРКУЙТЕ	155
<i>Екстаз від покупок</i>	159
<i>Крок 4. Міркуйте</i>	161
<i>А тепер спробуйте поміркувати</i>	168
<i>Питання, які треба обміркувати перед купівлею</i>	169
КРОК 5. ВИГОТОВЛЯЙТЕ І РЕМОНТУЙТЕ	173
<i>Будьте виробником, а не споживачем</i>	174
<i>Крок 5. Виготовляйте</i>	176
<i>Ремонтуйте!</i>	178
<i>50 речей, які ми робимо самі</i>	180

<i>А тепер спробуйте щось виготовити й відремонтувати</i>	205
КРОК 6. ДІЛІТЬСЯ І ПОЗИЧАЙТЕ	209
<i>Створіть власну «діликратію»</i>	212
<i>Крок 6. Діліться</i>	215
<i>50 речей, якими ми ділимося</i>	224
<i>50 речей, які ми беремо чи даємо в тимчасове користування</i>	238
<i>А тепер спробуйте ділитися і позичати</i>	250
КРОК 7. БУДЬТЕ ВДЯЧНІ	253
<i>Крок 7. Будьте вдячні</i>	254
<i>Найпрекрасніший подарунок</i>	256
<i>А тепер спробуйте подякувати</i>	259
ЦЕ ЛИШЕ ПОЧАТОК! ПОПЕРЕДУ ЖИТТЯ ЗА ПРИНЦИПОМ «НЕ КУПУЙ»	263
<i>Діліться своїм досвідом</i>	263
<i>Тиждень за тижнем</i>	264
<i>Місяць за місяцем</i>	265
<i>Купуйте свідомо</i>	267
БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО	271
<i>Дарономічні спільноти й гуманітарна допомога</i>	272
<i>Рятуємо Землю кожною некупленою річчю</i>	276
<i>Дарономічні спільноти в реальному світі</i>	276
ПОДЯКИ	279
ДОДАТОК	283
<i>Перегляньте своє сміття</i>	283
<i>Сміттеологія</i>	286
ПРО АВТОРОК	292
ПРИМІТКИ	294

Присвячуємо цю книжку всім, хто воліє витратити гроші на те, що допомагає створювати безпечний, радісний і справедливий світ.

ВСТУП

Як ми вирішили менше купувати й більше ділитися

Наша історія почалася ясного грудневого дня, у рідкісному між зимовими штормами, на дикому пляжі нашого рідного північно-західного штату Вашингтон. Ми гуляли берегом під бляклими променями низького сонця і дивилися, як чотири пари босих ноженят лишають на піску вервечки слідів. Ми вдягнулися по-зимовому, але день був теплий, тож ми дозволили дітям лишити взуття в машині й відпочити від вовняних шкарпеток і гумаків. Малі прокладали собі шлях поміж хвойного плавнику, часом видиралися на велетенські колоди й проходили їх навшпиньки, уявляючи себе канатохідцями в цирку. Від Сієтла по той бік протоки нас відділяло холодне, глибоке й вкрите білими баранцями море Селіш з його потужними течіями.

Ми — Лісл і Ребекка, вже рік як близькі подруги. Нашим дітям від чотирьох до семи років, вони часто нерозлучні й разом досліджують природу. Їхня нестримна жага нових відкриттів заводи́ла нас на найбезлюдніші пляжі, до яких ми встигали доїжджати після занять у школі. Ребекка сама

виховує двох дочок, Аву та Міру. Вона блогерка й консультантка з розвитку соціальних мереж, виросла в родині активістів і політиків, які виступають за захист довкілля. Лісл — режисерка документального кіно, знімає передові наукові досягнення й дослідження природи для наукової телепрограми NOVA і каналу National Geographic. По роботі вона часто подорожує зі своїми дітьми Фінном і Клео та чоловіком Пітом Етенсом. Любов до пригод і природи в нас спільна, і такі поїздки на зимові пляжі для нас — звичне діло. І ця нічим не відрізнялася, аж поки Фінн не загнав у ногу скабку. Що ж, прогулянки босоніж мають і зворотний бік. Лісл витягла капосну трісочку, перш ніж веселий день затьмарився дитячими слізьми, аж тут ми помітили, що на ніжку Фінна налипло ще щось. Між пальчиками позабивалися дрібні кульки білого пінопласту й шматочки кольорового пластику.

Придивившись до піску під ногами, ми побачили кілька триміліметрових пластикових кружечків. (Пізніше ми дізналися, що це гранули, з яких виготовляють усі пластикові вироби.) Невдовзі виявилось, що кількість таких кружечків тривожно висока. Діти відразу придумали собі нову гру: пересуватися лише колодами, не ступаючи на «пластиковий пісок»; а ми тим часом придивилися до того, що змішалось з піском, мушлями, плавником і водоростями. І знайшли інші пластикові вироби, які ще більше нас збентежили: шприци, зеленого солдатика (Фінн радо забрав його у свою колекцію), палички для розмішування цукру, обрізок полімерної труби, кулькові ручки (точно такі, як удома в Клео), клавіші вимикачів світла, фольговану повітряну кульку з написом «З днем народження!» (схожа за тиждень до того вислизнула в Ави з рук на святі в подружки), запальнички,

яскраво-жовту іграшку для немовлят (Міра пригадала, що мала таку в глибокому дитинстві), автомобільні бампери, аплікатори від тампонів — пластикові предмети нашого повсякденного вжитку, винесені хвилями на берег.

Звісно, пластик був там і раніше, просто ми не звертали на нього уваги. Але помітивши раз, не помічати вже не могли. Усі речі, якими ми користувались і на які покладалися день у день, прокралися на наші пляжі й сховалися просто під носом; вони не так заповнили пляж, як стали його частиною. Саме той день — за два роки до того, як ми запустили по-справжньому народний і дедалі впливовіший проєкт «Не купуй», який зараз налічує понад мільйон послідовників і аж шість тисяч волонтерів, — ми вважаємо початком своєї пригоди під гаслом «Не купуй». На рідному острові з нами сталася, здавалося б, несуттєва подія, за якою насправді стояла глобальна проблема, — і це надихнуло нас на соціальні зміни й спільну боротьбу проти сумних реалій сучасного світу: надміру сміття та пластику в довкіллі.

Що значить «не купувати»? Простими словами, це спосіб мислення, за яким для щасливого, змістовного й заможного життя на здоровій планеті людина має випробувати всі можливі альтернативи, перш ніж купити те, що вона хоче або чого потребує. Саме такий спосіб мислення ми пропагуємо у проєкті «Не купуй» за посередництва локальних груп, що практикують економіку дарування замість звичної для більшості з нас ринкової. В економіці дарування (або, як її ще називають, «дарономіці») сусіди діляться з сусідами, учасники не купують, а «просять» потрібне й одночасно «віддають», а не викидають свої бережно використовувані речі. Те, що почалося з одкровення на пляжі, за кілька років

охопило сусідські громади в десятках країн світу. Сусіди діляться між собою речами і вміннями, зумисно відкидаючи зайве споживацтво.

Проте у фразу «не купувати» ми вкладаємо набагато глибший зміст. Це зміна способу мислення. Це нагадування про давню істину: «Для когось непотріб, а для когось — скарб». Адже це справді цінно — знайти новий дім речі, яка колись була улюбленою, а тепер не використовується, і дати їй нове життя, не прирікаючи доживати віку на горищі, в гаражі або взагалі на смітнику. У певному сенсі, «не купувати» — це повернутися до звичок наших дідусів і бабусь, у часи, коли люди не купували в один клік, а якщо в них зненацька закінчувався цукор чи бензин для газонокосарки, ходили до сусідів.

Багато з нас не дістають задоволення і хочуть набагато більше, ніж потребують, забуваючи, як колись дівчата вбиралися на весілля в мамину чи бабусину сукню — і це вважалося нормою, а не цікавим жестом. Наші вовчі апетити дорого нам коштують і спустошують не лише наші гаманці, а й довкілля. Той пластик на пляжі допоміг нам побачити реальність і викликав бажання негайно схамінутися, зробити бодай щось, почати суспільну розмову про звичку купувати і, врешті-решт, зупинити дедалі більше забруднення Землі пластиком.

Можна сказати, що в певному сенсі наша мрія про соціальні зміни здійснилася: ми запустили всесвітній соціальний рух вільного дарування, обміну й позики без оплати й додаткових умов. Проєкт «Не купуй» твердо стоїть на ногах, і його позитивні результати захоплюють. Від нового світогляду, що спирається на дарономіку, кожен виграє — і кожен відіграє в ньому свою роль: мінімалісти,

максималісти, марнотратці, громадські активісти, захисники довкілля тощо. Наш експеримент «Не купуй» (висвітлений Washington Post, Mother Nature Network, Grist, Yahoo News, the New York Times, Australia Broadcasting Company, NHK Japan, CBC News, South China Morning Post і NPR) — це автентична сучасна модель дарономіки, система, у якій товарами та послугами діляться без жодної винагороди, без бартеру, лізингу чи продажу. Учасники справді діляться ресурсами, і ніхто на цьому не заробляє. Кожен здобуває соціальне становище своїми діями, кожен пожинає те, що посіяв.

Можливо, ви вже сповідуєте принцип «Не купуй» чи берете участь в одній з багатьох трендових «економік спільного використання», де зробили перші кроки такі компанії, як Uber, Lyft, Airbnb та Vrbo. Люди по всьому світу надають у тимчасове користування свої оселі й автомобілі, будують малесенькі будинки, беруть книжки в бібліотеках і знаходять багато інших способів ділитися своїми ресурсами. Проте «економіка спільного використання» здебільшого функціонує в межах ринкової економіки, де, приміром, за поїздки з Uber і оренду житла через Airbnb люди все ще платять грошима. Проєкт «Не купуй» пропонує розширити горизонти, щоб давати й отримувати, не витрачаючи нічого. Цією книжкою ми запрошуємо вас долучитися до нас, незалежно від того, наскільки близькі чи далекі вам зараз наші ідеї. Ми віримо, що можна бути щасливішими, створювати більш самодостатні місцеві громади й робити планету здоровішою, якщо ми всі будемо творчо ділитися надлишками того, що маємо. Книжка підкаже, що для цього треба. Вам знадобляться лише добра воля й здорове людське бажання підтримувати зв'язки з іншими людьми. Щоб

вас надихнути, ми включили у свою книжку багато історій про те, що означає «віддавати» і «ділитися». Усі ці історії реальні, ми лише змінили імена й географічні назви, щоб захистити право людей на приватність.

МИ ЗНАЄМО ТРИ ПРИНЦИПИ СВІДОМОГО
СПОЖИВАННЯ: СПОЖИВАТИ МЕНШЕ,
ВИКОРИСТОВУВАТИ ПОВТОРНО, ПЕРЕРОБЛЯТИ.
НА НАШ ПОГЛЯД, БРАКУЄ ЩЕ Й ЧЕТВЕРТОГО
ВАЖЛИВОГО ПРИНЦИПУ: НЕ КУПУВАТИ.

Тож припинімо купувати, натомість більше ділімося! Саме такий план пропонує ця книжка. Сподіваємось, вона вам допоможе споживати менше щойно вироблених речей і ділитися одне з одним тими багатствами, які нас оточують. Ми знаємо три принципи свідомого споживання: споживати менше, використовувати повторно, переробляти. На наш погляд, бракує ще й четвертого важливого принципу: не купувати.

У липні 2013 року ми заснували першу спільноту дарономіки в рідному містечку Бейнбридж-Айленд, штат Вашингтон, відділеному від центру Сієтла 13-кілометровою протокою, через яку постійно курсують пороми. Ми запустили фейсбук-групу для острів'ян, загальним числом близько двадцяти трьох тисяч, і назвали її «Не купуй — Бейнбридж». Там одразу закипіла активність, адже учасники швидко побачили: утримуватися від купівлі — не лише доцільний стиль життя, а й зручний спосіб познайомитися з сусідами. До кінця літа ми відкрили ще одинадцять місцевих груп «Не купуй». До нового року їх було вже сімдесят дев'ять, у п'яти штатах, усі об'єднані спільною місією — спонукати

учасників більше ділитися своїми ресурсами з найближчими сусідами. Ідея швидко поширювалась.

Нам вдалося довести, що нічого не купувати може будь-хто, треба лише просити потрібні речі, перш ніж віддавати за них гроші, і пропонувати речі в подарунок замість того, щоб їх накопичувати або викидати. Найімовірніше, хтось неподалік має саме те, що ви шукаєте. Учасники наших груп ділилися найрізноманітнішими речами та послугами: книжковими полицями, дитячими штанцями, послугами з прибирання, цеглою, ноутбуками, хлібопічками, стрижками і байдарками. Одна з найперших речей, переданих у нові дбайливі руки, — пружина внутрішнього механізму тримача туалетного паперу: її пропонували мало не жартома, а комусь саме вона й була потрібна! Тоді нам стало ясно, що передача такої нібито дрібної, але дуже корисної деталі свідчить про те, що ми можемо подбати одне про одного. У кожного є великі й малі речі, потрібні чи бажані для інших, а радість від дарування завжди велика. Ми сподівалися, що наші фейсбук-групи допоможуть зменшити відходи, — так і сталося. Був і несподіваний бонус: сусіди знайомилися між собою, місцеві громади міцнішали, люди знаходили нових друзів. Завдяки незліченним проявам доброї волі проєкт «Не купуй» ширився швидко, як плітки.

Як ми виявили, здорова дарономічна система включає три базові дії, що разом укріплюють соціальні зв'язки в громаді: віддавати, просити, дякувати. Ці три дії — основа проєкту «Не купуй», і всі місцеві групи заохочують членів «віддавати» речі, що стали непотрібними, «просити» потрібне або бажане і публікувати «подяки» за старі-нові речі, які знайшли новий дім і призначення.

Ось лише кілька історій, які ми почули від представників місцевих груп. Жінка, починаючи курс хіміотерапії, просить допомогти обробити город — а навесні, коли до неї повертається апетит, має не лише свіжі овочі, а й нових друзів, з якими може розділити трапезу. Самотня бабуся просить собачий візок, щоб її старенький пес міг гуляти з нею по районі, — і отримує ідеальний транспорт для свого хвостатого друга. Дитячий одяг переходить від родини до родини; робоча кавоварка з тріснутою карафкою возз'єднується з цілою карафкою від розбитої кавоварки з будинку за два квартали від неї. Школярі збирають розпаровані шкарпетки для бездомних — і тисячі самотніх шкарпеток знаходять собі нову пару. Дівчина бореться з харчовим розладом і запрошує сусідів на щотижневу зустріч і гру в «Скрабл» у місцевому кафе, щоб полегшити години після їди, — сусіди стають її друзями і щоразу радіють її прогресу. Люди середнього віку провели дітей у самотнє життя і жахнулися кількості зайвих речей — речі з їхніх спорожнених гнізд перетікають у будинки молодят. Наречені знаходять весільні сукні, а літні люди — товаришів по шахах чи нардах.

Нас надзвичайно вразив творчий підхід учасників до проєкту. Вони заснували спільні фонди-«бібліотеки»: насіння і розсади, посуду з тарілками, келихами та столовими приборами для особливих випадків, реманенту. Люди зустрічаються для обміну книжками, дарують одне одному нитки для плетіння, допомагають визначати їстівні гриби та ягоди на спільних прогулянках у лісі, передають одне одному одяг і кулінарні рецепти, проводять кулінарні майстер-класи, разом збирають урожай, організовують «крамниці», де можна безплатно взяти костюми на Геловін чи подарунки до свят. Усі вони не лише утримуються

від покупок, а й заново відкривають для себе одвічну цінність дарування, бо кожен дарунок має свою історію і тому ще більше об'єднує людей та сплітає їхні історії у спільний візерунок.

У чому ж секрет? У тому, щоб віддавати все задарма і не чекати нічого взамін.

До нашого руху постійно долучаються нові групи. Ми регулярно відповідаємо на запити незнайомців, які просять допомогти їм організувати свою дарономічну спільноту. Ми навчаємо їх чуйного керівництва соціальною групою в інтернеті, підказуємо, як її розширювати і згуртовувати. Ми також ділимося з ними правилами, принципами та посібниками, створеними безоплатно, і з'єднуємо з мережею підтримки, і тоді вже волонтери з їхнього регіону та з інших куточків світу відповідають на їхні запитання та допомагають в організації нових груп. Проєкт «Не купуй» найкраще працює в тісному колі сусідів, тому ми радимо формувати групи в межах легкої досяжності (у сільській місцевості це трохи інакше, ніж у місті). Найкраще — щоб групи були вписані в межі мікрорайонів і популярних у них маршрутів, а також налічували не більше тисячі активних учасників (в ідеалі — близько п'ятисот).

Усе почалося шість років тому, а нині у світі понад чотири тисячі локальних груп «Не купуй», на всіх континентах, у всіх п'ятдесяти штатах США, у кожному австралійському штаті, у кожній канадській провінції. Ми пишаємося тим, що не маємо жодного оплачуваного працівника. Серце і душа нашого проєкту — тисячі волонтерів, які діляться своїм часом та знаннями задля розбудови груп і підтримки їхньої діяльності. Проєкт «Не купуй» — це всесвітня мережа місцевих дарономічних спільнот, роботу якої забезпечує

ще одна дарономічна спільнота реальних людей, волонтерів і учасників, переконаних у цінності дарування. Люди «не купують» усе, що тільки можуть!

На цю книжку нас надихнув проєкт «Не купуй», але в ній ідеться не лише про соціальні групи. Тут багато пропозицій того, як кожен може ділитися — і нічого не купувати — у будь-якому соціальному контексті, за допомогою інтернету або без нього. Ми даємо практичні поради про те, чим саме можна ділитися, яких покупок кожен з нас може уникнути, чому така поведінка вигідна для довкілля і — можливо, найголовніше — як добротою та вдячністю гуртувати навколо себе однодумців, які теж прагнуть дарувати та приймати подарунки. Сподіваємось, ви поставитеся до цієї книжки як до робочого зошита і записуватимете на її берегах ідеї та приклади з життя. Потім, коли ви опрацюєте свій примірник і доповните його власними думками, сподіваємось, ви передасте його далі й заохотите інших зробити так само. Ця книжка стане живим документом, як-от мамин зошит з рецептами, — із загнутими кутиками і примітками про те, як добре смакувала страва в якийсь пам'ятний день чи що її треба доповнити ще й іншими спеціями. Нам би дуже хотілося, щоб наша книжка вмістила мудрість усіх її читачів.

Понад усе ми хочемо, щоб ви пройшли цей практичний курс із мистецтва некупівлі у своєму темпі та собі на втіху. Обов'язково запасіться почуттям гумору і прийняттям себе! Тут ідеться не про досконалість, самозречення чи самопожертву. Це не іспит, який можна завалити. «Не купуй» — це принцип, який треба розглянути та втілити в життя в той спосіб, який у вашій життєвій ситуації підходить саме вам. Радійте своїм успіхам, хай якими маленькими вони